

O SOLUȚIE CONTROVERSATĂ: ARMISTIȚIUL DE LA FOCȘANI

*Vasile Popa
Cezar Măță*

Analiza evenimentelor din România, după marile bătălii din vara anului 1917, evidențiază o intercondiționare reciprocă tot mai profundă între planul militar și cel politico-diplomatic, ambele fiind decisiv influențate de dinamica evenimentelor revoluționare din Rusia.

Acțiunea în comun a forțelor române și ruse în cadrul aceluiași front, nu putea să nu constituie un factor de influențare reciprocă, inclusiv în plan politico-diplomatic, la nivelul instituțiilor conducătoare.

Stabilizarea frontului, prin stoparea tentativei armatelor Centralilor de a scoate România din război, nu a fost urmată de o clarificare politico-militară a situației în planul cooperării româno-ruse. Dimpotrivă, aceasta a înregistrat o degradare continuă, cu implicații tot mai grave asupra capacității de ripostă comună, într-o zonă a frontului oriental care imobiliza încă importante forțe austro-germane.

Primele semne ale degradării acestor relații se făcuseră deja simțite chiar din momentul declanșării revoluției burghezo-democratice din februarie 1917 din Rusia. La acest moment însă, atenția responsabililor politici și militari români era acaparată de rezolvarea problemelor cerute de reorganizarea armatei române, concomitent cu menținerea liniei frontului, stabilizat la sfârșitul anului precedent.

Totuși semnalele venite din Rusia au fost înregistrate și urmărite cu mare atenție pentru că, evoluția evenimentelor-în sensul concretizării principiilor revoluției ruse-putea genera mutații profunde la nivelul conștiinței maselor de ostași și a populației din zona operativă, mai ales că propaganda germană își concentrase toate eforturile în această direcție.

Victoria revoluției a prilejuit guvernului provizoriu posibilitatea de a se exprima, în ceea ce ținea de chestiunile de ordin național, foarte sensibile de altfel, printr-o formulă de mult așteptată: dreptul națiunilor din imperiu de a dispune în mod liber de ele însele. În plan conceptual, aceasta echivala cu o primă formulare a „principiului națiunilor”, principiu modern, diametral opus celui care promova viabilitatea imperiilor multinaționale¹.

În încercarea de a da dimensiuni tot mai ample procesului revoluționar, Sovietul din Petrograd va căuta să-și pună în practică programul său prin lansarea, în aprilie 1917, a unui Apel către socialiștii din întreaga lume, prin care să se militeze pentru încetarea războiului imperialist și realizarea unei „păci fără anexiuni și fără contribuții, în numele dreptului popoarelor de a dispune de ele însele”². Translatată la nivelul relațiilor de politică internă în cadrul imperiilor multinaționale, o astfel de pace nu însemna altceva decât autodeterminarea popoarelor, o revendicare mai veche a naționalităților asuprite din Imperiile Țarist și Habsburgic și totodată un principiu care urma să devină scopul și finalitatea luptei naționale din întreaga lume. Intuind influența acestuia asupra maselor, bolșevicii l-au preluat și însușit dându-i o nouă dimensiune pe timpul „revoluției” din octombrie, prin care aceștia au acaparat întreaga putere. Prin proclamarea principiului libertății națiunilor sub formula autodeterminării până la desprinderea de statul tutelar, bolșevicii au transformat de fapt o necesitate de ordin național,

---

¹ I. M. Oprea, *România și Imperiul rus 1900-1924*, vol. 1, Editura Albatros, București, 1998, p. 150

² *Ibidem*

într-o virtute a ideologiei lor. Nu întâmplător, primul document programatic al guvernului a fost „Decretul asupra păcii”, prin care s-a lansat invitația către toate statele beligerante de a se demara tratativele de pace „fără anexiuni și fără contribuții” Se creia astfel o legătură directă între actul încheierii păcii și rezolvarea problemelor de ordin național, un tertip bolșevic prin care liderii roșii sperau să capete încredere și recunoaștere internațională. Propaganda germană, care urmărea prin sprijinul dat bolșevicilor, să scoată efectiv Rusia din luptă, pentru a se putea concentra și lovi decisiv în Vest, s-a asociat politiciii acestora, astfel încât o mare parte a trupelor ruse și nu numai, a căzut sub influența ideilor pacifiste, fiind deturnată practic de la îndeplinirea scopurilor războiului.

În plan militar, anul 1917 a însemnat o mare deziluzie pentru coaliția Antantei, care nu a reușit să desfășoare amplele ofensive planificate. Mai bine încheigate și acționând coerent sub ordinele unui Comandament unic, armatele Centralilor au repurtat victorii tactice importante, pe toate fronturile, mai puțin în România unde acestea au fost oprite în Poarta Focșanilor.

Ofensiva germano-austriacă pe frontul răsăritean și-a atins scopurile operativ-tactice astfel încât spre sfârșitul anului 1917 și în prima parte a celui următor, prin cucerirea Kievului, a Odesei și a Harkovului, era ocupată aproape întreaga Ucraină. În acest fel, România ajunsese să fie înconjurată aproape din toate părțile de trupe inamice. Totuși, pericolul cel mai mare avea să vină tocmai din partea „aliatului” rus, împreună cu care trebuia să salveze ceea ce mai rămăsese neocupat din teritoriul național.

Sub influența ideilor pacifiste promovate de bolșevici și de propaganda germană, trupele ruse aflate pe frontul român vor fi tot mai greu de ținut sub control. Actele de dezordine și nesupunere față de comandanți, contestarea autorității acestora, refuzul de a îndeplini ordinele și dezertările au devenit frecvente, astfel încât cooperarea cu aceste trupe devenea practic imposibil de realizat, în pofida eforturilor

pe care le-a făcut generalul Scerbacev și alți comandanți de mari unități ruse, contestatari ai puterii bolșevice de la Petrograd.

Fundamentul teoretic al acestui comportament, realmente haotic, l-a constituit setul de idei, principii și îndemnuri cuprinse în **Decretul asupra păcii**, adoptat de cel de-al doilea Congres al Sovietelor de deputați din 25-26 octombrie/ 7-8 noiembrie 1917.

Două sunt principiile de referință cuprinse în respectivul Decret, care au avut o înrăurire decisivă asupra trupelor deznădăjduite și sătule de privațiunile unui război, ale cărui resorturi nu mai puteau fi înțelese.

În primul rând era explicat pe larg conceptul de anexare de teritorii străine. Această anexare - explicau liderii bolșevici - nu putea avea nici un fel de legitimitate atâta timp cât respectivele teritorii fuseseră alipite fără consimțământul și dorința exprimate precis, clar și de bunăvoie. *„Dacă o națiune este reținută cu forța în granițele statului respectiv - se sublinia în Decret -, dacă în ciuda dorinței exprimate de ea [...] acestei națiuni nu i se acordă dreptul ca prin vot liber și în-urma retragerii complete a trupelor națiunii anexate sau, în general, ale națiunii mai puternice, [...] alipirea ei constituie o anexiune, adică o cotropire și o silnicie”*³. Se lansa astfel un semnal de avertizare și se sugera, celor care se aflau într-o astfel de situație, că nerecunoașterea autorității puterilor tutelare ar fi fost o atitudine perfect îndreptățită.

În al doilea rând, Decretul propunea soluția care ar fi pus capăt tuturor ororilor generate de „războiul imperialist”, anume pacea generală. Puterea bolșevică nu-și făcea astfel nici un scrupul din faptul că Rusia (ce-i drept - Rusia imperialistă- n.n.) semnase Pactul de la Londra din septembrie 1914, angajându-se față de Franța și Anglia că nu va încheia pace decât cu acceptul acestora. Guvernul muncitoresc-tărănesc (bolșevic) chema astfel toate guvernele popoarelor beligerante de a se alătura inițiativei pentru o pace generală.

---

³ V. I. Lenin, **Opere complete**, vol.35, Editura Politică, București, 1965, p.14

În aceeași zi, comisarul poporului pentru Afacerile Străine a adresat o Notă țărilor Antantei prin care, invocând prevederile „Decretului”, propunea începerea negocierilor de pace. Peste două zile, același comisar s-a adresat și guvernelor Centrale propunându-le să încheie armistițiul⁴.

În timp ce Franța și Anglia au respins acest Apel, Comandamentele Centrale l-au acceptat și, în lipsa delegațiilor occidentale, puterea de la Petrograd, a demarat la 22 noiembrie 1917 tratativele pentru semnarea Armistițiului, la Brest-Litovsk.

Deruta trupelor ruse aflate pe frontul român s-a accentuat continuu, astfel că o parte tot mai mare dintre acestea au început să părăsească frontul, în timp ce, o altă parte, era solicitată să participe, ca forță de presiune, pentru extinderea „revoluției” la nivelul Moldovei.

Întrucât situația militară devenea tot mai grea, plecarea trupelor ruse trebuind a fi suplinită de forțele române, s-a încercat găsirea unei soluții politico-militare, ținând seama și de solicitarea expresă a Franței de a se menține activ frontul românesc.

Cunoscând atitudinea pe care autoritățile de la Iași o aveau față de recenta sugestie de pace, guvernul maximalist a încercat o stratagemă prin care să determine totuși armata română să înceteze acțiunile militare și să consimtă la semnarea Armistițiului.

Încă din 9 / 22 noiembrie 1917, Stavka s-a adresat, într-un mod cu totul neconvențional⁵, direct Comandamentului Armatei 2 române instalat la Bacău, cu o telegramă care reproducea de fapt indicațiile pe care guvernul maximalist i le făcuse generalului Duhonin, noul

---

⁴ apud I. M. Oprea, *op.cit.* p.200. Autorul prezintă acest comportament al puterii bolșevice ca pe o formulă de răsplată față de Germania, care a ajutat-o să organizeze și să înlăptuiască lovitura de stat din 25 octombrie 1917.

⁵ De la intrarea României în război, Stavka nu s-a întreținut niciodată în mod direct cu armatele române, întreaga corespondență operativă fiind purtată prin intermediul M. C. G. român.

comandant șef al Stavkăi⁶. Astfel, acesta era sfătuit să se adreseze armatei inamice, pentru încetarea imediată a operațiunilor militare, cu scopul de a începe tratativele de pace⁷. Deși telegrama era semnată de cele mai înalte autorități bolșevice V. I. Ulianov Lenin, Troțki, Krîlenko, Duhonin a refuzat să o pună în aplicare, pe motiv că nu era datată și nu avea număr⁸, „apreciind-o” (în mod conștient – n.n.) ca pe o încercare de diversiune.

De ce a ajuns această telegramă la Comandamentul Armatei 2 române este o întrebare la care nu se poate formula încă un răspuns argumentat, pe bază de documente. Cel mai probabil, autoritățile bolșevice au încercat să fructifice, în beneficiul lor, conflictul de opinie dintre generalul Averescu și premierul Brătianu în legătură cu soluția care trebuia adoptată față de propunerea de pace separată recent lansată. Se spera probabil că generalul Averescu ar fi putut iniția astfel tratative de pace, fără știrea și chiar împotriva guvernului, ceea ce l-ar fi pus pe acesta și pe aliații occidentali în fața faptului împlinit. Evident stratagema rusă nu s-a putut finaliza.

Față de propunerile de pace inițiate de guvernul bolșevic aliații occidentali au avut o reacție de ostilitate. Generalul Duhonin a primit un protest colectiv al reprezentanților Antantei la Stavka și o Notă a lui Clemenceau, prin care Franța anunța că nu recunoaște guvernul bolșevic și îi recomandă lui Duhonin să respingă toate tentativele de pace, pentru a menține armata rusă în fața inamicului comun. O astfel de Notă a fost

---

⁶ Generalul Duhonin a preluat comanda supremă a armatei la 1/14 noiembrie 1917 după tulburările care au marcat dispariția de pe scena politică rusă a lui Kerenski. A avut tot timpul o poziție contrară guvernului bolșevic, în problema continuării războiului.

⁷ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita AMR), fond 2, dosar nr.2, f. 28

⁸ Acesta a fost motivul pentru care Duhonin a fost destituit din funcție. Peste doar 10 zile avea să fie omorât de proprii soldați, executori ai sentinței date de bolșevici.

înmânată și generalului Scerbacev de către generalul Berthelot în aceeași zi - 12 /25 noiembrie 1917.

Guvernul bolșevic nu putea fi însă oprit din drumul său. Chiar a doua zi, generalissimul Krâlenko a înaintat Centralilor, prin parlamentari, propunerea de încheiere a Armistițiului ca premisă a deschiderii tratativilor de pace. La 19 noiembrie / 2 decembrie 1917, delegația Sovietelor, în frunte cu Joffe și Kamenev a început la Dvinsk convorbirile preliminare cu reprezentanții Puterilor Centrale, iar a doua zi, la Brest - Litovsk debutau tratativele pentru semnarea Armistițiului, după ce Krâlenko anunțase suspendarea ostilităților pe întregul front de la Baltică la Marea Neagră, pe timp de zece zile, începând cu 24 noiembrie / 7 decembrie 1917.

Situația creată, foarte complexă atât din punct de vedere militar cât și politico-diplomatic, a impus responsabililor români o analiză asupra căreia s-au exprimat mai multe puncte de vedere, ținându-se seama și de faptul că guvernul bolșevic câștigase deja un ascendent în fața factorilor militari de la Moghilev.

Astfel, la 18 noiembrie / 2 decembrie 1917 regele a convocat un Consiliu de război la care au participat premierul Brătianu, generalii Prezan, Averescu, Grigorescu, Iancovescu și de asemenea generalul Berthelot, cu scopul de a se realiza consultarea acestora, în privința conduitei ce trebuia adoptată, în raport cu situația din Rusia. După o discuție „foarte lungă și extrem de delicată”, așa cum a caracterizat-o Berthelot, participanții au convenit următoarele:

1. În privința armistițiilor de detaliu, care au fost încheiate⁹, s-a hotărât să nu se țină seama de ele și să se continue cu astuparea breșelor create în front de trupele ruse, care l-au părăsit

---

⁹ Se referă la încetarea luptelor, convenite între o parte dintre unitățile ruse și germane aflate față în față, înainte de demararea propriu-zisă a tratativilor de armistițiu

2. În legătură cu armistițiul general „încheiat de ruși” (Armistițiul nu fusese încă încheiat, dar participanții erau convinși că inițiativa rusă va avea finalitate n.n.) se recomanda, „să nu ne amestecăm și să refuzăm toate propunerile și încercările de fraternizare”; inamicul nu trebuia provocat, dar în același timp, atacurile sale trebuiau respinse cu fermitate.

3. În cazul în care rușii ar abandona complet frontul, să ne repliem odată cu ei și să stabilim un nou front, în fața Prutului

4. Să se ia măsurile necesare pentru a se asigura protecția împotriva jafurilor în zonele de retragere a armatei ruse¹⁰

După cum a prezentat generalul Berthelot problemele discutate, rezultă că abordarea acestora s-a făcut într-o manieră condițională, hotărându-se a se lua anumite măsuri strict în funcție de evoluția evenimentelor din Rusia, în speță de încheierea sau nu a Armistițiului.

O serie de documente arhivistice recent puse în circulație, ca și unele lucrări de specialitate¹¹ prezintă această ședință, ca pe un fapt cunoscut, în sensul că participanții aveau suficiente informații în legătură cu derularea evenimentelor, cu demersurile guvernului bolșevic și cu reacția celor cărora le era adresată invitația de a semna Armistițiul, de vreme ce ordinea de zi era clară, propunându-se rezolvarea unor chestiuni punctuale și destul de exacte. În primul rând, trebuia să se hotărască asupra autorității care urma să încheie Armistițiul - regele sau altă personalitate politică sau militară. În al doilea rând, trebuiau stabilite măsurile militare care urmau a fi luate în ceea ce privește trupele române. Legat de aceasta trebuiau stabilite, de asemenea, condițiile în care urmau a se produce eventualele retrageri ale trupelor ruse.

---

¹⁰ gen. H. Berthelot, **Jurnal și corespondență. 1916-1917**, Ediția Gh. I. Florescu, Editura Cronica, Iași, 1997, p. 229

¹¹ menționez I. Pavelescu, A. Pandea, Ef. Ardeleanu, **Proba frontului**, Editura Globus, București, 1991, vol. I

Deși nu erau prezentate în mod explicit, două concluzii apăreau destul de clare, încă de la această dată: în primul rând, încheierea unui Armistițiu apărea ca inevitabilă, rămânând de stabilit doar autoritatea care să semneze un astfel de document; în al doilea rând, participarea generalului Berthelot, ca reprezentant al M. C. G. francez la aceste discuții, părea a fi o dezlegare tacită dată de aliații occidentali pentru încheierea Armistițiului¹².

Mai există și o a treia exprimare în legătură cu acest moment, conform căreia, în urma Consiliului militar s-a hotărât „*continuarea războiului, chiar dacă trupele rusești ar încheia armistițiul cu inamicul*”¹³

Documentele recent studiate nu evidențiază faptul că participanții și-ar fi exprimat o poziție clară în legătură cu ceea ce ar urma să se hotărască vis-à-vis de mesajul transmis de către bolșevici.

Doar la insistențele generalului Averescu, -își amintea acesta-Brătianu „*a fost nevoit a spune că, dacă situațiunea militară îngăduie guvernul nu vrea să încheie armistițiu*”¹⁴.

Pentru prezentarea cât mai exactă a stării în care se aflau guvernul, dar și armata română la această dată, sunt edificatoare două relatări aparținând unor înalte personalități cu rang însemnat în ierarhia militară care cunoșteau adevărata stare de fapt atât din punct de vedere al stării moral-politice, cât și militar.

Cu o zi înainte de ședința Consiliului de război, generalul Averescu a avut o întrevedere cu generalul Constantin Iancovescu, titular la ministerul de Război, pe probleme care urmau a fi dezbătute a doua zi la Consiliu. Cei doi au convenit asupra a trei căi posibile pentru ieșirea din impas și anume: „*retragerea în Rusia; dizolvarea armatei și*

---

¹² Aserțiunea poate fi veridică numai dacă hotărârea Consiliului militar s-ar fi referit la acceptarea Armistițiului, lucru care nu rezultă din Însemnările generalului Berthelot.

¹³ apud **România în primul război mondial**, p. 319

¹⁴ Al. Averescu, *op.cit.*, vol.2, p. 246-247

tratativele cu dușmanul". Despre fiecare dintre căile discutate, generalul Averescu își amintește explicația formulată la momentul respectiv. În legătură cu varianta retragerii în Rusia generalul Iancovescu era de părere că armata nu va putea rezista nici 24 de ore, pentru că nu se făcuse nici o pregătire (și nici nu se putea face o asemenea pregătire în condițiile haosului existent - n.n.). Pentru cazul când s-ar fi recurs la dizolvarea armatei, pe lângă dificultățile organizatorice ale unui asemenea demers, erau luate în calcul și urmările nefaste sub aspect moral. A treia soluție - tratativele de armistițiu – pentru faptul că reprezenta incontestabil necunoscutul, părea cea mai indicată. Și în acest caz se impunea totuși o oarecare rezervă, în sensul că mai înainte de a se opta în acest sens, trebuia știut „*dacă și ce se poate obține prin tratative este sau nu acceptabil*”¹⁵

O altă relatare a situației se găsește într-un document - sinteză întocmit de șeful Biroului 3 Operații din M.C.G., locotenent - colonelul Ion Antonescu, sugestiv intitulat **Constatări și aprecieri asupra situațiunii actuale a armatei și Țării Românești**¹⁶

După ce a prezentat starea generală ca fiind „tragică” și a enumerat o serie de cauze generatoare ale dezastrului în care se găsea România, autorul a ajuns la analiza situației militare care, de asemenea, era considerată „tragică” Enumerarea câtorva caracteristici ale acestei stări reliefa momentul dramatic pe care-l parcurgea armata română și România, în general, cu previziunea sumbră conform căreia situația din 1812 era pe punctul de a se repeta.

Analiza preconiza de această dată, cinci căi posibile care ar fi putut sta în atenția responsabililor politici români pacea separată, capitularea și rezistența armată - prima și ultima dintre acestea cu câte

---

¹⁵ *Ibidem*, p. 246

¹⁶ Documentul se află în AMR, fond 949, dosar nr. 233, f. 1-10. A fost publicat integral și de V. Fl. Dobrinescu, H. Dumitrescu, **Ion Antonescu și Războiul de Reîntregire a Neamului**, Editura Vrantop, Focșani, 1997, p.161-167

două variante posibile: pacea separată cu aprobarea Aliatilor sau fără încuviințarea lor și rezistența armatei în Moldova, până la Prut sau dincolo de Prut, eventual dincolo de Nistru.

Între acestea, soluția păcii separate care să se fi încheiat „*fără consimțământul categoric și leal al Aliatilor*” apărea, din capul locului drept inacceptabilă, deși prezenta și unele avantaje însemnate: salvarea independenței și suveranității țării, a armatei și a materialului de război, păstrarea avuției țării, scoaterea de sub dominația străină a teritoriului ocupat, chiar dacă nu se spera la o diminuare a suferințelor populației etc.

Dezavantajele erau și ele numeroase și cu impact politic serios asupra prezentului și viitorului României. Tocmai din această cauză concluzia era prezentată într-o formulă interogativă, al cărei răspuns, autorul nu a încercat să-l sugereze. „*În fața acestor inconveniente - reflecta I. Antonescu - și cu o astfel de perspectivă, se naște întrebarea dacă în asemenea condițiuni, se poate găsi omul sau guvernul care să-și ia răspunderea încheierii unei păci, pe deasupra și în contra voinței poporului, armatei și aliaților noștri*”¹⁷.

Prin urmare soluționarea „problemei românești” în condițiile cele mai avantajoase era strâns legată de obținerea acceptului aliaților occidentali pentru ca România să semneze Armistițiul cu Puterile Centrale.

Așa cum am menționat însă, aceștia nu au renunțat niciodată să ceară României să continue războiul și să mențină activ frontul, chiar dacă ar fi fost nevoie să recurgă, în cele din urmă, la ajutorul Ucrainei sau la alte formule de colaborare cu voluntarii provenind din rândul prizonierilor cehi. Întrebarea care se năștea într-un asemenea context era: cu ce sorți de izbândă s-ar fi putut angaja România să mențină un asemenea front, fără a risca cucerirea totală și desființarea sa ca entitate

---

¹⁷ Ibidem, f. 6-7

statală, dacă starea armatei și a țării erau așa cum au apărut în analiza șefului Operațiilor din M. C. G.?

Încercarea de a găsi o soluție era extrem de riscantă, iar opțiunea asupra a ceea ce trebuia să facă România nu putea fi exprimată într-o formă tranșantă.

Răspunsul dat de premierul Brătianu conform căruia „*dacă situațiunea militară îngăduie, guvernul nu vrea să încheie armistițiul*” pare a fi fost formula cea mai potrivită, chiar dacă ambiguitatea exprimării era evidentă. Cum situația apărea „*tragică*” după expresia lui Ion Antonescu, sau „*fără ieșire*” după cea a lui Averescu, era clar că România era împinsă spre soluția acceptării tratatelor de Armistițiu și în nici un caz spre continuarea războiului .

În situația dată, un singur lucru se mai putea face pentru a dovedi loialitatea față de aliații occidentali: tergiversarea cât mai mult a acestor tratative, în speranța că timpul va lucra în favoarea lor.

În acest context, caracterizat deopotrivă de tensiune generală, incertitudini în plan militar și suspiciuni în plan politic, a apărut această ambiguitate decizională, foarte probabil „*controlată*”, a premierului român, prin care a încercat să se țină în echilibru între presiunile occidentalilor și sugestiile și îndemnurile bolșevicilor. Peste doar două zile de la ședința Consiliului militar, pe 20 noiembrie / 3 decembrie 1917, generalul Scerbacev a trimis din Iași telegrame feldmareșalului Mackensen, arhiducelui Iosif, ca și comandanților armatelor ruse, propunându-le începerea tratatelor pentru „*încheierea unui armistițiu cu trupele ruse și române de pe frontul român*”¹⁸

Redau conținutul integral al telegramelor adresate comandanților Armatelor 4, 6, 8 și 9 ruse și Flotei Mării Năgure¹⁹, pentru

---

¹⁸ AMR, fond 949, Secția 3 Operații, dosar nr. 3/1917, f. 3

¹⁹ gen. H. Berthelot, *op.cit.*, p. 233. O copie a acestei telegrame, datată 20 noiembrie / 3 decembrie 1917, ora 22,05 și având numărul 1567, era transmisă și comandantului Frontului de Sud-Vest și Marelui Cartier General român.

că acesta conține unele formulări, care trebuie reținute cu maximă exactitate pentru analiza chestiunii în discuție:

„În urma acordului încheiat astăzi cu românii, am decis, împreună cu comitetul revoluționar, încheierea unui armistițiu, cu anumite condiții, pe întreg frontul armatelor ruse și române, așteptând încheierea păcii de către guvernul central. Pentru a aduce tratativele direct cu delegații inamicilor, vom trimite o comisie cu reprezentanți ai tuturor armatelor de pe front, la care vor participa și românii. Ordon să comunicați tuturor unităților și organizațiilor de pe frontul român măsurile pregătitoare și propunerea de a menține o ordine perfectă și forța combativă neafectată, așteptând încheierea armistițiului general”

Telegrama adresată feldmareșalului Mackensen și arhiducelui Iosif este ceva mai scurtă, dar prezintă și propunerea privind locul desfășurării tratativelor. Iată conținutul telegramei:

„Vă propun să începem tratativele pentru încheierea unui armistițiu pe frontul trupelor ruse și române din România. Întâlnirea delegațiilor cu reprezentanții dumneavoastră ar putea avea loc la Focșani și, în acest caz, delegații noștri vor traversa linia, pe șoseaua de la sud de Călieni. Vă voi aduce la cunoștință ziua și ora întâlnirii, de îndată ce îmi veți trimite răspunsul”

Însemnările generalului Berthelot, din ziua de 21 noiembrie / 4 decembrie 1917, în măsura în care ele sunt obiective²⁰, par să lămurească oarecum neclaritățile privind modul în care s-a ajuns la trimiterea acestor telegrame, care, fără nici un dubiu, însemnau începerea tratativelor de Armistițiu. La aflarea veștii, generalul Berthelot s-a exprimat: *„Am impresia unei lovituri premeditate, ca să nu spun a unui veritabil abandon”*²¹, ceea ce dovedește că, chiar dacă era

---

²⁰ Obiectivitatea poate fi pusă totuși sub semnul întrebării având în vedere că generalul Berthelot era interesat în a prezenta situația într-o formă care să-i apere poziția în fața autorităților franceze și să-i justifice scopul misiunii sale.

²¹ gen.H. Berthelot, *op.cit.*, p. 234

oarecum în temă cu evoluția evenimentelor, acesta nu se aștepta totuși la o asemenea decizie.

A urmat o vizită la premierul Brătianu, (se aflau acolo, toți ceilalți miniștri aliați, precum și generalul Scerbacev n.n.) unde Berthelot și-a exprimat protestul „*împotriva trădării comune față de Aliați, în ciuda promisiunilor, contrar deciziilor Consiliului de război de la 1 decembrie și chiar fără a aștepta un răspuns la telegrama colectivă a miniștrilor aliați trimisă guvernelor lor*”²²

La rândul său, Brătianu a răspuns tot printr-un protest „*zicând că n-a fost trădare*” și că era „*imposibil a face altfel*” El a apărut surprins de faptul că Scerbacev menționase (în telegrama adresată armatelor ruse - n.n.) „*un acord cu românii pentru propunerea de armistițiu*”, în care ar fi fost angajați atât rușii cât și trupele române. Ori, după cum a răspuns acuzației, Brătianu nu era de acord decât cu un Armistițiu care s-ar fi referit la trupele ruse. Intervenția lui Scerbacev nu a însemnat și o clarificare a problemei. Încercând să se apere (vina cădea exclusiv asupra lui - n.n.) generalul rus a spus că „*trebuia lucrat cât mai rapid*”, că „*în starea actuală a Rusiei (Armistițiul - n.n.) este un act de salvare*” și că acest Armistițiu nu era decât „*un pas către o viitoare pace inevitabilă*”²³ Negăsind nici o explicație pentru această decizie, Berthelot, nota în **Jurnalul** său: „*Dar este asta conivență, acord tacit sau nepăsare?*”²⁴

Răspunsul, la această întrebare, fie și parțial, avea să fie descifrat în aceeași zi, în cadrul întâlnirii pe care generalul Berthelot a avut-o cu ministrul Saint-Aulaire. Acesta din urmă, oarecum depășit de turnura evenimentelor, a recunoscut că ar fi comis o gafă. „*Nu numai o telegramă - spunea acesta - au trimis ieri seară miniștri aliați diverselor*

---

²² Ibidem

²³ Ibidem

²⁴ Ibidem

guverne, ci și o adevărată absolvire făcută la cererea lui Brătianu, sub formă de declarație colectivă”²⁵. Iată și conținutul acestui document:

„Subsemnații, neavând împuternicirea necesară pentru a lua angajamente în numele guvernelor lor, solicită instrucțiuni prin telegramă. Convinși că comandamentul rus va face tot ceea ce îi stă în putere pentru a apăra cauza Aliatilor, care este însăși cauza libertății și a democrației, ei recunosc și semnaleză guvernelor lor valoarea considerațiilor invocate de generalul Scerbacev și interesul primordial, care este aici evitarea situației ca maximaliștii să pună mâna pe frontul de sud-vest și român. Ei recunosc, de asemenea, împreună cu președintele Consiliului (de miniștri - n.n.) român, gravitatea pericolelor care, în situația actuală, amenință armata română”²⁶

Într-adevăr, însemnarea făcută de generalul Berthelot, după dezvăluirea ministrului francez, pare a fi răspunsul la toată această controversă, privitoare la contextul în care s-au demarat tratativele de Armistițiu. Formularea răspunsului colectiv aliat, a fost considerată de generalul Berthelot o greșeală, fiind asimilată cu „o semnătură dată în alb”²⁷ guvernului Brătianu.

Însemnările generalului Berthelot din următoarele zile prezintă noi elemente ce pot da explicații suplimentare, care, conexasse cu cele de până acum, întregesc concluziile pe marginea controversii în discuție.

Pentru moment, totuși, generalul francez a calificat gestul guvernului român drept un act de trădare. Într-o scrisoare care nu poate fi suspectată de vreun iz politic²⁸, Berthelot își exprima deziluzia pentru ceea ce se întâmplase în ultima vreme în România. „Vântul de abandon și trădare a sunat până aici” - reflecta resemnat generalul Berthelot. Cauza acestei stări o explică în continuarea scrisorii: „În seara zilei de

---

²⁵ Ibidem

²⁶ Ibidem, p. 234-235

²⁷ Ibidem

²⁸ Scrisoarea redactată în data de 23 noiembrie / 6 decembrie 1917 era adresată cumnatei sale Louise (Ibidem, p. 236)

3 decembrie (20 noiembrie - stil vechi), la aflarea veștii asasinării lui Duhonin și la anunțarea unei posibile sosiri a câtorva bolșevici la Iași [...] Scerbacev i-a trimis lui Mackensen o cerere de armistițiu, iar fricosul de Brătianu a fost de acord foarte rapid, în ciuda deciziilor luate cu două zile mai înainte într-un consiliu prezidat de Rege și la care am asistat”²⁹ Cu alte cuvinte, Scerbacev s-a temut că asasinarea lui Duhonin și preluarea conducerii supreme a armatei de către bolșevicul Krâlenko însemna dispariția oricărui obstacol din calea guvernului maximalist, care, inevitabil avea să ceară Aliaților deschiderea tratativelor de pace separată. Cu un ceas mai devreme, el a încercat să salveze ce se mai putea salva, propunând doar începerea negocierilor de pace separată, în speranța că astfel s-ar fi putut câștiga ceva timp în folosul Aliaților.

Cât despre atitudinea „*fricosului de Brătianu*”, se pare că aprobarea acestuia s-a datorat efectiv unei neclarități de comunicare. În întâlnirea avută de colonelul Pétin cu Brătianu, acesta din urmă s-a arătat surprins de faptul că Berthelot reacționase dur la aflarea veștii despre propunerile de Armistițiu, deoarece fusese pus la curent cu ocazia ședinței Consiliului militar despre poziția pe care urma să o adopte România. „*Nu este chiar foarte exact - reflecta critic Berthelot, pe marginea discuției purtate - nu a vorbit deloc despre intențiile sale; el (Brătianu - n.n.) și-a expus pur și simplu punctul de vedere asupra gravității situației și asupra faptului că nu vedea altă situație decât un armistițiu general pe frontul oriental, la care eu am răspuns că nu puteam face nimic fără a încunoștiința guvernele aliate. Am propus chiar să expediez o telegramă pe această temă la Paris, dar atunci mi-a spus textual: «Așteptați până diseară, aș vrea să am mai întâi răspunsul Radei ucrainiene la propunerea lui Scerbacev. Vă voi chema de îndată ce o voi cunoaște»*”³⁰

---

²⁹ Ibidem

³⁰ Ibidem

După cum am prezentat deja, între timp a intervenit Nota comună a miniștrilor aliați, acea „*semnătură dată în alb*”, pe care Brătianu a interpretat-o ca pe o „*dezlegare*” în a proceda așa cum aprecia el de cuviință, într-o situație recunoscută unanim, ca foarte complicată.

Vestea acceptării deschiderii negocierilor pentru semnarea Armistițiului a stârnit un val de indignare din partea aliaților occidentali. Ei vedeau în acest gest un prim pas către pacea separată care ar fi urmat inevitabil și care ar fi avut drept consecință indirectă agravarea situației pe frontul apusean. Occidentalii aveau tot interesul ca România să continue ostilitățile, chiar fără șanse de succes, pentru că în acest fel Centralii erau obligați să lupte pe două fronturi. Reacția lui Clemenceau, cuprinsă în mesajul transmis generalului Berthelot, era, din acest punct de vedere, de înțeles. „*Gvernul francez - sublinia acesta - protestează cu indignare împotriva unui armistițiu pe frontul român, care nu este decât o manevră de capitulare. El dezaprobă declarația semnată de ministrul Franței (Nota comună a miniștrilor aliați - n.n.), fără a vă fi consultat*”³¹

Aceeași atitudine de ostilitate a fost adoptată și de guvernul american, care nu vedea în Armistițiu nici o altă rațiune, decât cea a încheierii unei apropiate păci separate. Soluția preconizată de americani era diferită de cea oferită de Franța, în sensul că - susținea atașatul Yates armata română s-ar fi putut retrage într-o primă fază până pe linia Prutului și, dacă ar fi fost necesar, retragerea ar fi putut fi continuată chiar la est de Bug. Yates oferea garanția că guvernul american ar fi pus la dispoziție banii necesari desfășurării acțiunilor armatei române în Rusia. S-a mers până la a se sugera părții române, că armata sa retrasă în Rusia, ar fi putut deveni „*un element coalizant al forțelor albe*”, care să se poată opune cu succes ascensiunii bolșevicilor. Propunerea semăna cu un târg care nu putea fi nicidecum acceptat, pentru că inițiatorii săi se

---

³¹ *Ibidem*, p. 236

gândiseră mai puțin, sau chiar deloc, la consecințele de ordin moral în ceea ce privește armata română³².

De menționat că, după ce Scerbacev a trimis cele două telegrame privind acordul pentru începerea tratatelor, Consiliul de Miniștri al României s-a întrunit la Iași - în data de 21 noiembrie / 4 decembrie - într-o ședință în care avea să se exprime acordul pentru desfășurarea acestor tratative, cu asumarea consecințelor nebănuite de dramatice care ar fi urmat. Hotărârea adoptată a fost pe cât de concisă, pe atât de dramatică: „*Armata rusă a propus un armistițiu vrăjmașului. Armata română făcând parte din același front am hotărât să participăm la această propunere*”³³

În cadrul ședinței, la care au fost prezenți și șefii armatei române - generalii Iancovescu, Prezan, Averescu și Grigorescu - s-a hotărât și asupra componenței delegației pentru tratativele cu reprezentanții Centralilor și s-a convenit asupra deciziei ca Armistițiul să aibă un caracter exclusiv militar, fără nici un fel de conotații politice.

În plan strict militar, primele măsuri care au urmat acestei hotărâri erau stabilite prin Ordinul nr. 5163 emis de M. C. G. român, care reitiera decizia adoptată în ședința cabinetului, adăugând o serie de precizări, după cum urmează: „*a) pe frontul ocupat de trupele române ostilitățile se vor suspenda la ora 8 în ziua de 22 noiembrie (stil vechi - n.n.); b) comandanții de armată vor lua de îndată măsuri să aducă la cunoștința adversarului această dispoziție; c) pe timpul suspendării ostilităților, trupele vor rămâne pe pozițiile actuale, păstrând vigilența necesară; d) printr-un ordin ulterior se vor stabili delegații care vor fi însărcinați să trateze condițiile armistițiului*”³⁴

---

³² Probabil că atașatul american nu avea cunoștință de recentul studiu întocmit de Biroul Operații din M.C.G. în care era prevăzută, doar în mod ipotetic și o asemenea soluție, fără a se fi făcut nici o recomandare pentru a fi urmată.

³³ AMR, fond 948/3, dosar nr. 515, f. 568

³⁴ Idem, fond 2, dosar nr.3, f. 83

De asemenea, tot ca un act militar, dar cu evidente conotații politice, la aceeași dată, generalul Prezan „era însărcinat cu comanda supremă a armatei”, o măsură organizatorică adoptată cu scopul de a feri implicarea suveranului român în semnarea Armistițiului, știind fiind faptul că, prin Constituție regele reprezenta „capul oștirii”³⁵ și prin urmare ar fi putut fi făcut responsabil în fața istoriei de consecințele armistițiului.

În baza acestor hotărâri, începând cu data de 22 noiembrie / 5 decembrie 1917 orele 8.00 armatele au trimis ofițeri parlamentari³⁶ care aveau misiunea să înmâneze trupelor adverse o „comunicare tip” și să trateze suspendarea locală a ostilităților, până la încheierea Armistițiului general.

În aceeași zi, guvernul român a primit o Notă din partea arhiducelui Iosif în care acesta își exprima acordul ca tratativele de Armistițiu să se desfășoare la Focșani, așa cum propusese Scerbacev.

Interesele româno-ruse urmau a fi reprezentate de o delegație comună alcătuită din 20 de ofițeri³⁷, dintre care doar patru erau români. Delegații s-au întâlnit la 22 noiembrie / 5 decembrie 1917 la Tecuci și au stabilit o serie de reguli și puncte comune față de modalitatea în care vor susține interesele generale româno-ruse. Asupra modului cum au

---

³⁵ Această numire, în fond un act formal, l-a determinat pe orgoliosul general Averescu să-și prezinte demisia, deoarece nu putea accepta să acționeze sub comanda adversarului său ireductibil. Suveranul a respins demisia propusă, acordându-i în schimb un concediu!

³⁶ La Armata 1 au fost nominalizați următorii ofițeri parlamentari: colonelul Gheorghe Vlădescu pentru Corpul 1 Armată; colonelul Ion Rășcanu pentru Corpul 5 Armată; colonelul Anatol Budeanu pentru Divizia 4 și maiorul Piperescu Ion pentru Corpul de Cavalerie. La Armata 2, ofițerii parlamentari au fost mult mai numeroși întrucât au fost numiți să reprezinte fiecare dintre divizii (vezi AMR, fond 1, dosar nr. 198, f. 178)

³⁷ Șeful subcomisiei ruse era generalul Kelcevsky, iar al subcomisiei române generalul Lupescu.

debutat și s-au desfășurat tratativele pentru semnarea Armistițiului de la Focșani există numeroase mărturii documentare, lucrări de specialitate și însemnări memorialistice ale unor personalități militare sau politice. Între acestea însă **Darea de seamă asupra mersului tratativelor armistițiului încheiat la 26 noiembrie / 9 decembrie** reprezintă un document sintetic, de mare acuratețe și detaliu, insuficient invocată în istoriografia problemei³⁸

În ziua de 24 noiembrie / 7 decembrie³⁹, după ce s-au întâlnit la Mărășești în jurul orei 13.00, subcomisiile rusă și română au depășit linia rețelelor de sârmă care delimitau zona de contact fiind întâmpinate de reprezentanți ai comisiei inamice, care le-au preluat și împreună s-au deplasat la Focșani. La ora 15.05 începea prima rundă a unor negocieri de la care România nu putea aștepta mai mult decât câștigarea unui răgaz, în speranța că aliații accidentali vor reuși să preia inițiativa.

Delegația Centralilor avea următoarea componență: generalul von Morgen (german) - în calitate de președinte, generalul Hranilovici (austriac), generalul Hentsch (german), colonelul Förster Streffleur (austriac), maiorul von Hempel (austriac), lt. colonelul Popoff (bulgar) și maiorul Nassim Bey (turc), ultimii doi fiind prezenți doar în ultima zi a negocierilor.

În intenția de a-și orienta cât mai judicios în cadrul negocierii, șeful delegației Centralilor a dorit să știe dacă partenerii de dialog „*recunosc cele ce s-au petrecut, la Brest-Litovsk sau dacă lucrează independent de hotărârile de acolo*” Întrebarea avea ca scop real punerea în încurcătură a celor două delegații, rusă și română, austro-germanii fiind perfect edificați asupra faptului că, plecați cu o zi mai

---

³⁸ Documentul se găsește în Arhivele Militare Române, fond 948/3, dosar nr. 512, f.48-79

³⁹ La această dată cele două delegații, rusă și română, luaseră cunoștință despre faptul că, în urmă cu două zile, la Brest-Litovsk se semnase Armistițiul ruso-german.

înainte din Iași, acestea nu aveau de unde să știe ce se întâmplase între timp.

Delegații ruși au propus să nu se țină seama de cele petrecute la Brest-Litovsk întrucât atât ei cât și ofițerii români primiseră instrucțiuni precise de la generalii Scerbacev și Prezan fundamentate pe alte baze, decurgând din situația din zona frontului român. De altfel, delegația ruso-română venise cu un Proiect de Armistițiu, care a și fost acceptat ca bază de discuții.

Dezbaterea propriu-zisă a Proiectului a comportat exprimarea unor puncte de vedere diferite în legătură cu unele probleme de procedură și conținut.

La articolul 1 al Proiectului delegația ruso-română stipulase prevederea ca Armistițiul să fie anulat în cazul în care s-ar fi produs un atac pe oricare din sectoarele frontului, cuprins între Marea Baltică și Gurile Dunării. Centralii au încercat să eludeze o astfel de prevedere, pe motivul că nu pot „să ia (să-și asume - n.n.) *responsabilitatea acțiunilor ce ar avea loc pe celelalte fronturi ale armatei austro-germane de pe fronturile ruse*” (între Marea Baltică și granița de nord a României - n.n.) și au cerut ca obligativitatea respectivă să se refere doar la trupele austro-germane de pe frontul român.

Subterfugiul a fost intuit corect de delegația română, pentru că în fond, dintr-o astfel de formulare, s-ar fi ajuns la o izolare a frontului român, Armistițiul fiind valabil numai pentru trupele generalilor Scerbacev și Prezan. Cu câteva modificări de formă, articolul va fi adoptat așa cum l-a propus comisia ruso-română.

Articolele 3 - 8 au fost adoptate și ele fără mari dificultăți, cu excepția celor apărute pe marginea prevederilor art. 7 și 8, care se refereau la categoria lucrărilor de fortificație pasageră permise a se construi pe timpul cât aveau să rămână suspendate ostilitățile.

Reale controverse au apărut pe timpul discutării articolelor 9 și 10 care impuneau interdicția transferului de trupe de pe acest front în scopul de a întări alte teatre militare. În fond, Centralii tocmai acest

lucru au urmărit atunci când au acceptat propunerile deschiderii tratativilor. Ostilitățile fiind suspendate pe Frontul Oriental, o mare parte a trupelor ar fi putut fi redislocate pe Frontul de Vest, pentru organizarea unei lovituri decisive. Numai că și această intenție a fost dejucată, opoziția comisiei ruso-române fiind vehementă.

Era modalitatea prin care românii și parțial rușii încercau să sprijine alianța Antantei. Chestiunea a impus chiar întreruperea convorbirilor pentru lămuriri în cadrul intern al fiecărei comisii.

La revenirea acestora în sală, partea română a prezentat o nouă formulare a articolului 9, prin care s-ar fi admis transferul de trupe, dar în limita a 4 sau 2 divizii. Generalul von Morgen a obiectat și de această dată invocând motivul că prezenta comisie nu-și putea asuma angajamente în numele Comandamentului superior și nici ale armatelor aliate (trupele arhiducelui Iosif și cele turco-bulgare care acționau în Dobrogea - n.n.) ale căror intenții nu le putea cunoaște.

Sub motivul că era nevoie de o dezlegare din partea feldmareșalului Mackensen, pentru a putea hotărî asupra acestui aspect s-a trecut peste acest articol, urmând a se reveni a doua zi, când s-ar fi aflat și poziția feldmareșalului.

Nici acest subterfugiu nu a putut fi finalizat așa cum și-ar fi dorit Centralii. Pe front se semnalaseră deja unele scoateri din linie a trupelor care, bineînțeles, căpătau destinația frontului apusean. Comisia austro-germană dorea însă o precizare scrisă în acest sens pentru ca transferul trupelor să se desfășoare într-o măsură mult mai mare, care să-i fi permis realizarea unui raport de forțe superior în Vest, încât să poată da lovitura decisivă.

Tensiunea dezbaterilor s-a accentuat și mai mult în momentul în care s-a pus problema „fraternizării” trupelor de pe front.

În mod paradoxal, în această chestiune, comisia română s-a situat pe aceeași poziție cu cea a Centralilor, dar în opoziție cu punctul de vedere rusesc.

Dacă pentru români era clar că „*fraternizarea*” pe front ar fi putut genera o stare de dezordine și în rândul trupelor proprii (care, ca și cele ruse erau sătule de privațiunile războiului - n.n.), ținând seama și de propaganda bolșevică tot mai activă, pentru germano-austrieci această temere apărea ca un fapt inexplicabil.

Propaganda Centralilor urmărise răspândirea acestor idei de pacifism și fraternizare tocmai pentru a slăbi capacitatea coezivă și combativă a adversarului. Numai că în ultimul timp, influența acestei propagande era atât de mare, încât într-o anumită măsură începuse să se întoarcă, ca un veritabil bumerang, chiar asupra trupelor proprii. Mulți dintre soldații austro-germani pentru care disciplina și rigoarea militară reprezentaseră până atunci elemente de conduită permanentă, începuseră să dea semne de nesupunere, iar fenomenul creștea în amploare pe măsura trecerii timpului.

Comisia rusă - în special reprezentanții săi democrați - au cerut cu insistență admiterea fraternizărilor, invocând faptul că acestea nu au putut fi oprite nici chiar atunci când războiul era în desfășurare și ar fi fost cu atât mai greu de făcut acest lucru acum când ostilitățile încetaseră. După negocieri s-a convenit asupra unei formulări de compromis, prin adăugarea prevederii conform căreia „*persoanele care se vor întâlni în timpul zilei și (vor fi – n.n.) fără arme nu vor fi tratate cu mijloace violente*”⁴⁰. Celelalte articole prevăzute în Proiectul românesc au fost adoptate cu destulă ușurință, neexistând diferențe majore față de forma în care fuseseră propuse. S-a adăugat doar mențiunea conform căreia suspendarea ostilităților se va extinde și asupra flotelor militare fluviale, fără însă a se conveni asupra propunerii ruse, ca transportul de aprovizionare pe Dunăre, între Tulcea și Galați, să se poată desfășura liber.

Problemele fiind epuizate la ora 22,20 discuțiile au fost încheiate urmând a se reveni a doua zi, după ce s-ar fi obținut clarificări

---

⁴⁰ Ibidem, f. 57-58

asupra problemelor care necesitau consultarea Comandamentelor superioare.

Sensul și conținutul acestor dezbateri a fost monitorizat cu atenție la nivelul M. C. G. român, prin telegramele transmise de generalul Lupescu. La sfârșitul convorbirilor, acesta informa Biroul Operațiilor de la Iași: *„Pentru a reîncepe cât mai curând discuțiile, imediat după primirea instrucțiunilor cerute de delegații germani generalissimului (Mackensen - n.n.), am rămas peste noapte la Focșani. Rușii s-au întors la Pădureni. Răspunsul nu a sosit nici până acum. Cerând explicații generalului von Morgen, delegatul mareșalului Mackensen, ne-a declarat că tratativele întârzie din cauza suspensiunii de arme încheiate între reprezentantul generalissimului german de pe frontul rus⁴¹ și Stavka, referindu-se la toate fronturile ruse și (la) frontul ruso-turc din Asia. Despre armatele române convențiunea nu prevede nimic. Totuși generalul von Morgen ne-a declarat că speră la un rezultat favorabil și, pentru a mă liniști, mă autoriză a face cunoscut (Marelui Cartier General - n.n.) că nu are câtuși de puțin intenția de a profita de prelungirea tratativelor, în sensul schimbării situațiunii de pe frontul nostru”⁴²*

În altă ordine de idei, se pare că generalul von Morgen știa despre faptul că delegația rusă avea cunoștință despre ceea ce se discuta la Brest-Litovsk și că sensul acestor discuții nu ținea seama de ceea ce se întâmpla la Focșani.

Impresia generalului Lupescu era că austriecii (care păreau mai puțin sinceri decât germanii n.n.) nu sunt străini de tergiversarea tratativelor, fiind interesați de a deplasa, între timp, - în număr foarte mare, trupe pe frontul occidental.

În încercarea de a se informa despre ceea ce s-a întâmplat la Brest-Litovsk, comisia română s-a deplasat la Pădureni, unde a luat

---

⁴¹ Delegația Centralilor pentru tratativele de la Brest-Litovsk era condusă de generalul Hoffman, iar cea rusă de Krâlenko.

⁴² AMR, fond 948/3, dosar nr. 512, f.72

contact cu cea rusă. Tentativa a eșuat pentru că partenerii ruși nu i-au putut furniza (sau nu au vrut să-i furnizeze - n.n.) date nici în legătură cu rezultatele oficiale ale convorbirilor dintre generalul Scerbacev și Stavka, nici cu formula Armistițiului încheiat de Stavka la Brest-Litovsk.

S-a convenit totuși ca, în ziua de 26 noiembrie / 9 decembrie, în cazul că până la ora 12.00 nu vor primi răspunsul făgăduit de generalul von Morgen, să-i trimită acestuia o scrisoare prin care să-i solicite precizarea orei la care va sosi acest răspuns, în funcție de care va decide dacă vor rămâne sau nu la Focșani.

Răspunsul generalului german a sosit la ora 1 noaptea (deci pe 26 noiembrie n.n.) convenindu-se ca reluarea negocierilor pentru lămurirea chestiunilor rămase în suspensie să se facă începând cu ora 13.00.

Mesajul generalului von Morgen conținea și propunerile Comandamentului german pentru rezolvarea chestiunilor litigioase, după cum urmează: „1. Este interzis a se transporta trupe pe alte teatre în cantități mai mari decât o divizie, exceptându-se transporturile ordonate până la 5 decembrie (stil nou) și în nici un caz mai mult, în total, de 10 % din trupele aflate pe Frontul de Est; 2. Transportul pe Dunăre nu este permis între Mare și Galați. 3. Se adaugă un nou articol: În cazul în care Stavka va încheia un armistițiu general privind toate fronturile armistițiul încheiat de noi devine nul”⁴³

În mod evident, condițiile avansate erau mai aspre, în special prin noul articol propus. Acceptarea acestuia însemna de fapt o supunere necondiționată față de ceea ce s-ar fi hotărât la Brest-Litovsk, existând pericolul ca negociatorii români și ruși să se fi trezit în fața unor exigențe inacceptabile.

Consultat în aceeași noapte, M.C.G. român avea să ofere următoarele precizări care țineau seama, în bună măsură, de sugestiile generalului Lupescu: „1. Noi nu putem admite ca inamicul să fie

---

⁴³ Ibidem, f. 75

autorizat a ridica, pe timpul armistițiului sau al suspendării ostilităților, 10% din trupele sale și nici un număr determinat de divizii. Această prescripțiune vizează numai trupele pe care inamicul le opune celor două armate române. Prin urmare, indiferent de concesiile ce le va face generalul Scerbacev pentru trupele din fața armatelor ruse, trebuie să vă mențineți, în această privință la punctul nostru de vedere; 2. Putem renunța la libertatea navigației pe Dunăre; 3. În ce privește anularea de drept a armistițiului, de pe frontul ruso-român, prin încheierea unui armistițiu general de către Stavka, chestiunea nu poate privi decât armatele ruse. Armistițiul pentru armatele noastre fiind încheiat pe cât timp va exista această stare de fapt pentru armatele ruse (care operează pe frontul român), rezultă că pentru noi armistițiul va dura atâta timp cât în această situațiune se vor găsi și trupele ruse de pe acest front”⁴⁴

Din cauza unor probleme de ordin tehnic directivele respective, care ar fi oferit limitele extreme între care urmau a se rezolva problemele litigioase, nu au putut ajunge la generalul Lupescu decât seara, către ora 18.20, când deja deveniseră inoperante, întrucât dezbaterile erau practic încheiate.

Membrii subcomisiei române și-au asumat însă riscul de a negocia, fără precizările eșalonului superior, având convingerea că oricum mai mult decât se sugerase în telegrama trimisă acestuia, nu se putea obține.

La 26 noiembrie / 9 decembrie 1917 a început cea de-a doua rundă de negocieri, cu referire concretă la articolele 9 și 10 din Proiect. În legătură cu forțele care puteau fi luate de pe front, feldmareșalul von Mackensen răspunsese că nu se poate angaja la nici o normă restrictivă, dar că, în nici un caz, nu se vor disloca mai mult de zece la sută din existentul pe front la data respectivă.

Discuțiile au fost întrerupte de mai multe ori, întrucât cele două părți nu se puteau înțelege asupra cuantumului acestor trupe. În timp ce comisia româno-rusă s-a fixat pe un număr de 2 - 4 divizii, comisia

---

⁴⁴ Ibidem, f. 76

Centralilor a cerut zece la sută sau în cel mai rău caz, un număr de 8 divizii. În această situație s-a convenit scoaterea articolului 10, urmând a se găsi o altă formulare pentru faptul că miza era foarte mare și nici una dintre părți, din considerente proprii, nu era de acord să renunțe la cifra propusă.

După un șir lung de deliberări - se arăta în Darea de seamă - s-a ajuns la redactarea acestui articol (cel propus - n.n.) așa după cum se vede în Armistițiul final⁴⁵

După tranșarea chestiunii s-a trecut la discutarea articolului 10, referitor la navigația pe Dunăre, față de care feldmareșalul von Mackensen își exprimase un dezacord ferm, cel puțin pentru segmentul dintre Tulcea și Galați.

Intervenind pentru prima dată în cadrul discuțiilor reprezentantul bulgar - lt. colonelul Popov - pe baza unei argumentații ilogice⁴⁶, a susținut că teritoriul cuprins între brațul Sfântu Gheorghe și Sulina este bulgar. Colonelul Condeescu a replicat imediat subliniind că judecata „colegului” bulgar nu poate fi luată în calcul, deoarece simpla prezență a unor patrulare bulgare pe acest teritoriu nu însemna automat că teritoriul respectiv aparține Bulgariei.

Diferendul a fost atenuat prin intervenția colonelului Hentsch, care a arătat că respectivul teritoriu nu oferea condiții pentru amplasarea de trupe și, prin urmare, chestiunea nu prezenta mare importanță.

S-a convenit, în cele din urmă, ca problemele navigației pe Dunăre să fie reluate și analizate în mod separat de o comisie specială, care urma să-și desfășoare lucrările la Brăila.

Problemele de conținut fiind epuizate șefii delegațiilor au rostit alocuțiunile de încheiere. În timp ce generalul von Morgen își exprima speranța că „*această convențiune va fi un pas mare către pace*”,

---

⁴⁵ Articolul 9 avea următorul conținut: „*Este interzis a slăbi unitățile dispuse în prezent pe front, prin retrageri individuale sau colective, în scopul de a se întări alte fronturi.*”

⁴⁶ AMR, fond 948/3, dosar nr. 52, f. 59-61

conducătorul subcomisiei ruse, generalul Kelcevsky era încrezător că „*ideea păcii, proclamată de democrația rusă va pătrunde în inimile tuturor popoarelor beligerante și va face să dispară din sufletul oamenilor acele sentimente care pun pe om alături de fiară*”. Punctul de vedere al generalului Lupescu a fost neutru și neangajant. „*Oricare ar fi rezultatul și urmările în viitor ale acestui armistițiu, - conchidea acesta - comisiunea română mulțumește și rămâne obligată pentru buna primire ce i s-a făcut*”⁴⁷

La ora 23,30 membrii comisiilor își puneau semnătura pe actul care pentru poporul român, va reprezenta timp de câteva săptămâni bazele statutului său internațional.

O ultimă telegramă a generalului Lupescu, transmisă la Iași imediat după semnarea Armistițiului, avea menirea să înștiințeze M.C.G. despre ceea ce delegația română reușise să impună în textul final al convenției. „*Am preferat sublinia generalul Lupescu a suprima punctul 8 relativ la deplasările de trupe pe alte teatre, deoarece adversarul nu a voit să cedeze, fixând 8 divizii*”, iar în legătură cu anularea Armistițiului de la Focșani în cazul în care Stavka ar încheia un armistițiu general s-a stabilit că „*aceasta nu va putea avea loc decât în cazul când Comandamentul Suprem rus și Comandamentul Suprem român vor fi de acord asupra acestui punct*”⁴⁸.

Telegrama șefului comisiei române se încheia cu mențiunea că, pe tot timpul dezbaterilor „*a domnit cel mai perfect acord și sprijin reciproc între noi și ruși*”⁴⁹. Totodată, se adresa rugămintea de a se comunica trupelor române despre încheierea Armistițiului, începând cu 26 noiembrie / 9 decembrie 1917, orele 23.30.

Convins și conștient în același timp că mai mult decât atât nu s-a putut face, imediat după semnarea Armistițiului, Marele Cartier General a luat o serie de măsuri care să asigure îndeplinirea prevederilor

---

⁴⁷ Ibidem

⁴⁸ Ibidem, f. 79

⁴⁹ Ibidem

asumate, concomitent cu menținerea capacității de ripostă, în cazul în care ar fi intervenit vreo neînțelegere sau încălcare a stipulațiilor sale.

Pe baza situației operative rezultate, Marele Cartier General român a întocmit un plan de repartizare a trupelor române pentru acoperirea întregului front din Bucovina până la gurile Dunării.

Astfel, Corpul 1 Armată cu cele 3 Divizii de Infanterie (7, 9 și 15) și o brigadă de călărași s-a regrupat în zona dintre Prut și pârâul Ața; Armata a 2-a având în compunere Corpurile 2 și 4 Armată a fost nevoită să-și redistribuie unitățile de pe frontul în lungime de peste 130 de km, între pârâul Ața și localitatea Răcoasa; Armata 1 română, compusă din Corpurile 3 și 5 Armată s-a regrupat pe un front de 150 de km între localitățile Răcoasa și Reni; Corpul 6 Armată cu Diviziile 11 și 13 Infanterie, 1 și 2 Cavalerie și o brigadă de călărași a primit sarcini de pază a liniilor de comunicație și a depozitelor.

Rezerva la dispoziția M.C.G. român s-a constituit din două Divizii de Vânători (1 și 2) și o Divizie de Infanterie (16) cu două brigăzi - Brigada de transilvăneni dislocată la Hârlău și cea de grăniceri dislocată la Iași.

Comparativ, unitățile române și germane aflate față în față, se găseau în următorul raport de forțe: 16 divizii de infanterie, 2 divizii de vânători, 2 divizii și 5 brigăzi de cavalerie române și 24 de divizii de infanterie, 7 divizii și 4 brigăzi de cavalerie germane. Superioritatea inamicului era evidentă, nemăluând în calcul faptul că forțele române trebuiau să mai asigure ordinea în interior, grav afectată și amenințată de debandada unor unități ruse. Începând cu 8 ianuarie 1918, parte dintre ele (Corpul 6 Armată) au primit chiar misiunea de a asigura spatele frontului, liniile de comunicație și paza unor depozite, ținta atacurilor trupelor bolșevizate, care părăseau frontul îndreptându-se spre interiorul Rusiei.

Semnarea Armistițiului de la Focșani a avut consecințe negative pentru statul român, pe multiple planuri. În primul rând, în sânul „guvernului național”, între liberali și conservatorii democrați au apărut

disensiuni privind oportunitatea acestui Armistițiu, disensiuni care s-au accentuat în special către sfârșitul lunii ianuarie, în contextul în care von Mackensen insista pentru „clarificarea” atitudinii României față de război.

Semnarea Armistițiului nu a însemnat și o clarificare a raporturilor militar - diplomatice dintre România și aliații occidentali, mai ales că participarea sa la tratativele de la Focșani s-a făcut în condiții nu tocmai clare, pe baza „*semnăturii în alb*” dată de miniștrii reprezentanți la Iași.

În consecință, după consumarea acestui act, aliații României nu s-au grăbit să-i recunoască dreptul de a rezolva, prin tratative directe cu adversarul, o situație pe care o recunoscuseră de altfel foarte dificilă, în condițiile în care fostul, până mai ieri aliat, dădea și el multă bătaie de cap autorităților române prin incoerența deciziilor politice și incapacitatea a ține sub control problemele de ordin militar, pericolul unui război civil devenind tot mai evident.

Cu toate eforturile întreprinse de premierul Brătianu, Aliații și-au păstrat convingerea că gestul României de a semna Armistițiul era o abdicare de la angajamentele pe care și le asumase față de Antantă în august 1916.

Doar reprezentanții lor, în capitala vremelnică a României avuseseră prilejul de a trăi și a se convinge de dramatismul situației de pe frontul român, singurul factor care a împins efectiv România spre Armistițiu. Expresie a acestei juste înțelegeri a contextului politico-militar din România, la 8/21 decembrie 1918, sir George Barclay, Charles Vopicka, contele de Saint-Aulaire și baronul Fasciotti au înmânat guvernului român o Notă în care se recunoștea extrema gravitate a situației României, după ce Rusia inițiaseră tratativele de pace cu Centralii. „*Considerăm ca o datorie - se sublinia în acest document - de a da dreptate sacrificiilor pe care, cu toată lealitatea, poporul român*

și armata sa în jurul regelui lor cavaler și a guvernului, le-au adus cauzei comune”⁵⁰.

Gestul miniștrilor nu era decât o manifestare proprie⁵¹, doar la nivelul lor și nu o expresie a atitudinii guvernelor pe care le reprezentau și care, pentru moment, nu puteau fi de acord cu încetarea ostilităților pe frontul român, mai ales că prevederea referitoare la nedeplasarea unităților pe alte fronturi, fusese deseori încălcată, chiar la câteva zile de la semnarea Convenției de Armistițiu.

În aceste condiții, premierul Brătianu a fost nevoit să iasă din nou la rampă și să ofere explicații suplimentare despre contextul în care România a participat la negocierea și semnarea Armistițiului. Concomitent, prin presă, s-a încercat să se convingă opinia publică internă și internațională, despre faptul că semnarea Tratatului nu echivala, în nici un caz, cu abandonarea principiilor pentru care România se alăturase Aliaților și, în nici un caz, nu însemna sustragerea de la îndeplinirea obligațiilor asumate.

„*Armistițiul de la Focșani* - se scria într-un articol din jurnalul «România» din 3/16 decembrie 1917 - *nu e în stare să provoace nici o diversiune morală. Politicește tot așa. Raporturile noastre cu Aliații nu le-a atins deloc această vremelnică încetare de focuri*”⁵²

Luările de poziție ale premierului român au avut în cele din urmă efectul scontat, tonul acuzator aliat s-a atenuat foarte mult, ajungându-se uneori la reconsiderarea pozițiilor inițiale și chiar la recunoașterea faptului că, la momentul respectiv, nu putea fi găsită o altă soluție.

În discursul rostit în fața Camerei Deputaților, șeful diplomației franceze, Stephan Pichon, avea să confirme o stare de fapt reală, în

---

⁵⁰ apud Gh. I. Brătianu, *Acțiunea militară și diplomatică a României în 1919*, Editura Cartea Românească, București, 1940, p.28-29

⁵¹ Pentru această inițiativă, contele de Saint-Aulaire, a fost chiar dezavuat de premierul Clemenceau.

⁵² Ziarul “România”, an I, nr. 284 / 3 decembrie 1917, p. 1

legătură cu chestiunea expusă. „România - spunea acesta - a obținut de acord cu noi și prin noi concursul tuturor aliaților. Armistițiul n-a putut fi evitat cu toate eforturile noastre”⁵³

Era o recunoaștere clară, lipsită de orice ambiguitate, a faptului că, România fusese animată de cele mai bune intenții în ceea ce privește susținerea intereselor aliaților occidentali, dar că, din păcate, în momentele de mare criză provocate de defecțiunea armatei ruse și, în absența unui ajutor concret aliat, nu putuse găsi o altă soluție, fără a fi riscat dispariția sa ca entitate politico-statală.

---

⁵³ Marele Cartier General, „Buletin de informații”, anexe 1917 - 1918. (Anexă la „Buletinul de informații” din 20 decembrie 1917, p. 3)